

Hindajate nimed:

I osa punktid

II osa punktid

Punkte kokku

Hinne

Aastahinne

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM

EESTI KEEL

5. JUUNI 2003

Kool: _____

Maakond/linn: _____

Õpilase ees- ja perekonnanimi: _____

Poiss

Tüdruk

MEELESPEA

1. Mõtle rahulikult, aega on 3 tundi (180 minutit).
2. Töö kirjutamist alusta tiitellehe täitmisega.
3. Eksamitöö ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
4. Enne vastamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
5. Kirjuta vastused selleks ette nähtud kohtadele.
6. Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi või pastaga.
7. Kirjuta vastused loetavalt ja üheselt mõistetavalt.
8. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektorpliatsit ja -linti.

1. osa. LUGEMINE

Esimene osa koosneb kahest ülesandest, mille eest kokku on võimalik saada 30 punkti. Ülesannete lahendamiseks on aega 50 minutit.

1.1. ülesanne

Loe tekst läbi ning lahenda ülesanded (18 punkti).

Anakreoni värss
Lilli Promet

See Jooniamaa mees oli juba õige vana, sügavate näkku küntud vagudega, hall ja sorakil nagu vares.

Luuletusi ta enam ei kirjutanud. Leppis paratamatusega, et elu oli möödas, kuid uskus kindlalt, et laulud jäävad.

Päevaloojangu ajal istus ta enamasti viinapuu all, sõi oaputru ja helpis peale hapupiima, kuigi meelepärasem oluks hellitada keelepäräl veini, mis kihutab verd ja soojendab kõhtu. Tuli loobuda ka kõikidest hõrgutistest, mida elu oli talle pakkunud kõrgpäevadel, ütelda ei verisele praele, meekookidele ja moonileivakestele, sest hambutu suu ei saanud jagu isegi asfodilli juure ja seemnetega segitambitud viigimarjapudist. Rosina lutsimine muutus talle ainsaks ajaviitelõbukuks selles Traakia lollide linnas Abderas, mida ühed olid kunagi püstitanud ja teised jõudumööda ära lõhkunud, et anda kolmandatele võimalus ta uuesti üles ehitada.

Ent kuulus oli Abdera linn peamiselt ikkagi oma lollide hulga ja mitmekesisuse poolest, nii et abderiit sai kogu Kreekamaal üldkasutatavaks sõimunimeks, kui kiruti tõlplust või nürimeelsust imeks pandi.

Luuletaja rõõmustas õhtuse jaheduse üle pärast päevapalavat ja madalas viinapuu kohal pääriv lind tegi ilu ta silmale.

"Oled see sina, Philomela?" hüüdis talle luuletaja.

Küllap see oli tema – pääsukeseks muudetud Pandioni tütar Philomela, sest miks ta muidu oma nime kuuldes otsekui võpatas ja lendas kiiruga Nestose jõe suunas.

"Oli, oli, see oli tema!" mõtles luuletaja valjuhääli ja pistis suhu rosina.

"Usu mind, Philomela, pääsukeseks saada polegi halb, Polykratese kojast nägin, kuidas inimestest tehti lutikaid ja millimallikaid. Ise nägin."

Jooniamaa mees rääkis õigust, ta oli näinud ilma ja inimesi, teinud läbi selle, mis sfinksi küsimuses öeldud: oli hommikul nelja-, päeval kahe- ja nüüd, õhtul, kolmejalgne. Juba noorena sai ta nii tuntuks ja imeteldavaks, et Samose saare valitseja kutsus ta oma poja Polykratese muusikaõpetajaks.

Kui ta nüüd tolele ajale tagasi mõtles, siis ikka ka tüdrukute juures käimisest: nad tõstsid kisa nagu kari, kelle hulka kull laskus /.../

Talle meenusid rohked peekritõstmised Dionysose ja ta andide kiituseks. Sellega läks ta mõnikord ka liiale, ent märjukesest maksab loobuda üksnes siis, kui leidub miski, mis sellest suuremat joobumust pakub.

Ta mäletas ka kõrvadega pronksanumaid – auhindu oma laulude eest, mis olid

teeninud Erose kultust /.../ Ent nimelt just siis tärkasidki esmakordselt tema mõtte kibedad seemned: ta hoomas, et türannlust toetavad ja hoiavad püsti arad, lihtsameelsed ja saamahimulised. Ta koges: kui hinges märatseb raev, hoia keelt haukumast. Ta nägi: seni kuni lammas määgib, jääb ta rohututist ilma.

Türannidel polnud viisiks ainult päid maha niita ja sisikondi rappida, vaid ka enda ümber koguda ja oma purpuriga katta andekaid inimesi, laulikuid ja pilditegijaid. Makedoonia Aleksandri kuulsast õuekunstnikust Apellesest kõneldi, et ta vaabanud niivõrd täiuslikult loomutruu hobuse, et see vaatajate ees koguni ninasõõrmeid väristanud ja rõõmsalt hirnunud.

Kui ise keisrikstahtja Polykrates Samose valitsejaks tõusis, jäi elu ülistaja ka tema kojaulikuks ning teenis jällegi hulgaliselt kõrvadega pronksanumaid. Ta teadis küll, et palgasõdurile omistatakse väärtust ainult senikaua, kuni ta on võitlusvõimeline, vähmalejäänu käsi aga käib nagu äratarvitatud nartsul.

Ükski vägi pole igavene, ka Polykratese aeg sai täis. Ta kukutati ning Ateena türann Hipparchos saatis kojata jäänud laulikule laeva järele: tulgu mees nüüd tema rõõmuks luuletama.

Ta läks muidugi, endamisi aga oli mõtelnud: ära õnnes liialt hõiska, ära mures liialt hädalda. Teenistust Hipparchose juures pidas ta hiljem oma elu kõige muretumaks ajaks ja seetõttu ka õnnelikumaks.

Kui Hipparchos tapeti, käis ka tema lauliku käsi täbarasti. Juhtub ju, et isegi lõvil ei näkka alati kõhtu täis süüa, salmuriist rääkimata. Igal rohukõrrel on oma vari, kojata jäänul pole sedagi. Jälle tuli hõlmad vöö vahele pista, nüüd rändas ta Tessaaliasse. Sealseid kuningaid lõbustades jõudis luuletaja sellesse ikka, kus mõistetakse kõige olulisemat: õigluse sõel on hõre ja tarkust saavutatakse armidega.

Nüüd oli ta juba kaheksakümmend viis aastat vana, elas tagumise poolega mõtlejate linnas /.../ ja leppis ka sellega, et vanal ei sobi võtta noort naist.

Õhtu ootel viinapuu all istudes mõlgutas ta selle üle, et ajad mööduvad, laulud jäävad, ning pistis suhu veel ühe rosina. Aga see jäi kurku kinni ja viis mehe hingusele.

Need, kes ta viinapuu alt üles tõstsid, leidsid luuletaja kerge olevat...

Pärast surma aga ülistati teda, ta nägu löödi rahadele ja ta hauda peeti au sees. Kuid seda poleks luuletaja ise küll iial uskuda võinud, et järeлмаailmale ei põlista teda mitte niivõrd ta elukiituselaulud, kui nende värsimõõt – kahe lühikese silbi järel kaks pikka:

UU--UU--

1.1.1. Kuidas nimetasid kreeklased tagumise poolega mõtlejaid?

Punktid	0	1
1.1.1.		

1.1.2. Mis on teose peategelase nimi ning mis Kreeka maakonnast ta oli pärit?

Punktid	0	1	2
1.1.2.			

1.1.3. Kes on Dionysos ning mis kirjandusliigi väljakujunemisega on ta seotud?

Punktid	0	1	2
1.1.3.			

1.1.4. Mis ametit peale luuletaja, (koja)lauliku oli peategelane elus veel pidanud?

Punktid	0	2
1.1.4.		

1.1.5. Millest rääkisid valitsejate lõbustamiseks ja rõõmuks loodud laulud, mis peategelasele hulgaliselt auhindu tõid? Nimeta kaks teemat.

Punktid 1.1.5.	0	1	2
-------------------	---	---	---

1.1.6. Miks peategelane imes rosinaid?

Punktid 1.1.6.	0	1
-------------------	---	---

1.1.7. Vali üks lause, kirjuta see esimesele reale ning mõtesta oma sõnadega lahti.

Kui hinges märatseb raev, hoia keelt haukumast.

Seni kuni lammas määgib, jääb ta rohutatist ilma.

Ära õnnes liialt hõiska, ära mures liialt hädalda.

Õigluse sõel on hõre.

Tarkust saavutatakse armidega.

Punktid 1.1.7.	0	2
-------------------	---	---

1.1.8. Leia tekstist näide mõistatuse kohta.

Punktid	0	2
1.1.8.		

1.1.9. Mis on mõistatus? Selgita mõiste tähendust.

Punktid	0	1	2
1.1.9.			

1.1.10. Too mõistatuste kohta kaks näidet.

Punktid	0	1	2
1.1.10.			

1.1. ül eest punkte kokku:	
----------------------------	--

1.2. ülesanne

Loe tekst läbi ning lahenda ülesanded (12 punkti). Valikvastuste puhul tõmba õigele vastusele joon alla.

CARL ROBERT JAKOBSON
I ISAMAA KÕNE
EESTI RAHVA VALGUSE-, PIMEDUSE- JA KOIDUAEG

VANADEST AJARAAMATUTEST ÜLES PANDUD
 (Peetud 6. viinakuu päeval 1868)

*Moto: Ära ole mitte rõõmus,
 mu vaenlane, minu pärast;
 kui ma maha langen,
 siis tõusen ma jälle, üles;
 kui ma pimeduses istun,
 siis on Jehoova mulle valguseks.*

Miika raam. 7, 8.

Austatud kuulajad!

Minu nõu on siin täna e e s t i r a h v a v a l g u s e -, p i m e d u s e - j a k o i d u a j a s t rääkida. Aga et minu sõnad ühest eesti südamest tulevad ja ka jälle eesti südamesse peavad tungima, siis palun kohe ette mitte imeks panna, kui siin mõne asja peale teise silmaga vaatame, kui seda siiamaani on tehtud. Hilja aja eest tagasi ütles mulle üks eesti vallavanem: "Kui ma veel laps ja noormees olin ja ma kuulsin, et keegi Saksamaal olla käinud, siis pidasin ma teda üheks õndsaks inimeseks, sest et ta s e d a püha maad näinud, ning ta näitas mu silmis niisama austuseväärt kui ingel Gaabriel, kui ta otsekohe taevast maha tuli Maarja juurde." Seda rääkis ta mulle ja naeris oma noorpõlve mõtteid. Mina aga kahetsesin seda meest oma südames, kui ma selle peale mõtlesin, kui p a l j u meil veel seesugust lapselikku arvamist on, ilma et meie ka ju kaugel oleksime, et selle üle võiksime naerda. – Ma tänaksin oma jumalat, kui minu tänane kõne teie juures seda jõuaks korda saata, et mõnigi seesugune lapse-ealine mõte teist sinna saaks läkitatud, kus tema pärisase on.

/.../

1. USK. Kuidas vana eesti rahva usk olnud, sellest saame kahelt poolt teadust: v a n a d e s t a j a r a a m a t u t e s t j a e n n e m u i s t s e t e s t j u t t u d e s t. – Vanad ajaraamatud räägivad üleüldse vähe omaaegsete eestlaste usust, mis tunnistab, et nad tast, et head ei tahtnud, paha ei teadnud tunnistada. Kõige rohkem sõnumeid leiame selle poolest Läti Hindriku ajaraamatus. See mees oli lätlane, aga Saksamaal ja katoliku usus üles kasvatatud ja koolitatud. Ta hoidis igapidi sakste poole ja oleks vist rohkem eesti rahva hirmsatest paganategudest rääkinud, kui neid eestlastel oleks olnud. Mis selle poolest Läti Hindriku ladina keeli kirjutatud ajaraamatus leiame, tahame siin kõik lühidalt nimetada. Ta kirjutab esmalt ühest mungast Dietrichist, keda eestlased kui vangivõetud vaenlast tahtnud ohverdada. Et aga jumala tahtmist teada saaksid, olnud nende preestritel üks valge pühitsetud hobune, kes otsust pidanud andma. Astunud see hobune elujalaga enne üle etteseatud teiba, siis jäänud vang

elama, astunud ta surmajalaga enne, siis pidanud ta surema. Et aga Dietrichi kohta hobune elujalga enne tõstnud, jäänud ta elama ja lastud priiks. – Kui meie nüüd seda asja terasemalt tähele paneme, siis leiame, et ju selle ühe tüki järgi eestlased muudest vanaaegseist rahvaist palju üle käivad. Igal ajal on inimesed jumala tahtmist nõudnud teada saada, aga mil viisil nad seda tegid, sest tunneme, kui üht rahvast teise kõrvale seame, kes neist vaimu poolest kõige kõrgema järje peal seisis. /.../

2. SEADUSED JA ELUVIISID. Eestlased ja nende vennad liivlased ei elanud mitte nagu lätlased metsades lahus, vaid neil olid kindlad külad ja linnad. Läti Hindrik nimetab neist mitmeid, nagu: Kuldale, Kettis, Lindanisa, Leale, Sõlgesilm, Lonerate, Reinenen, Tuvine, Urele, Vasela, Anispää, Ladise, Loone, Metime, Memeküla jpm. Veel tähtsam on aga, et eestlastel ju enne aastat 1225, kus Läti Hindrik oma ajaraamatu kirjutamisega lõpetust tegi, kindlad kantsid olid, mille ees ennast kõik sakste vägevus ja vahvus kaua aega ilmaaegu vaevas. Nende väga tugevate kantside arv oli õige suur. Läti Hindrik nimetab neist: Ovele, Riote, Holme, Viliende, Varbola, Agelinde, Kubesele, Toreida, Kukenois, Ottepää jpm. Nendes kantsides elasid eesti rahva vanemad ehk kuningad, kellest meie muud ei või arvata, kui et nad ühe kaunis kõrge vaimuharimise järje peal seisis. Seda tunnistavad iseäranis ka nende ühes nõus ettevõetud sõjapidamised muude riikide ja rahvastega. Läti Hindrik räägib ka nende vanemate kokkutulemisest, mida nad iga aasta lõikuskuul Harjumaal Rugele ehk Rangola kantsi peal pidanud, kus nagu nende riigipäev olnud, riigiasjade nõupidamiseks. Sel viisil võisid nad küll ju aastal 580 peale Kristust vägevast Rootsi kuningast Ingvarit, kes (nagu islandi keeli kirjutatud "Heimskringla" raamat ütleb) "vägev sõjamees ja ka paljude sõjalaevade peal olnud", kõige oma suure sõjaväega maha lüüa, kellega ta äkitselt Eestimaale tuli, eestlastele kõike pahandust kätte maksma, mis need Rootsimaal sõides rootsi rahvaga olid teinud. Aga nagu nimetatud vana raamat ütleb: "Seal tulid eestlased alla lõpmata väega ja nüüd hakkas neil sõda; seal läks nende maavägi nii kangeks, et rootslased enam vastu ei jõudnud panna; seal langes kuningas Ingvar, aga tema rahvas põgenes." /.../

Punktid	0	1
1.2.1.		

1.2.1. Kirjeldades oma kõnes eesti rahva ajalugu, toetus C. R. Jakobson

Miika raamatule;

vanadele ajaraamatutele;

kuningas Ingvari mälestustele.

Punktid	0	1
1.2.2.		

1.2.2. C. R. Jakobsoni kõne moto on võetud

Läti Hindriku ajaraamatust;

Heimskringla raamatust;

Piiblist.

1.2.3. Selgita mõistet "kõne".

Punktid 1.2.3.	0	1	2
-------------------	---	---	---

1.2.4. C. R. Jakobson tarvitas mõistet "ajaraamat"

Punktid 1.2.4.	0	1
-------------------	---	---

Miika raamatu kohta;

kroonika kohta;

ennemuistsete juttude kohta.

1.2.5. Määratle eestlaste vanemate kokkusaamise aeg ja koht:

Punktid 1.2.5.	0	1
-------------------	---	---

juuli – Rugele;

september – Urele;

august – Rangola.

1.2.6. Milliseid nimekujusid kasutatakse linnade kohta tänapäeval?

Punktid 1.2.6.	0	1	2
-------------------	---	---	---

Lindanisa = _____

Viliende = _____

1.2.7. Mitmesse ajajärku (kirjuta arv) jagab C. R. Jakobson eestlaste ajaloo? Kuidas ta neid nimetab?

Punktid 1.2.7.	0	1	2
-------------------	---	---	---

1.2.8. Miks eestlased jätsid munk Dietrichi elama?

Punktid 1.2.8.	0	1
-------------------	---	---

1.2.9. Läti Henriku kroonika pärineb 11. sajandist;
12. sajandist;
13. sajandist.

Punktid 1.2.9.	0	1
-------------------	---	---

1.2. ül eest punkte kokku:	
----------------------------	--

1. osa eest punkte kokku:	
----------------------------------	--

2.2. ülesanne

Pane omadussõna kesk- või ülivõrdesse ning kasuta seda lauses. Iga õige otsustus annab 1 punkti. Ülesande lahendamiseks on aega 15 minutit (10 punkti).

2.2.1. hoolas – keskvõrre _____; 2.2.2. kasuta lihtlauses:

2.2.3. kõrge – lühike ülivõrre _____; 2.2.4. kasuta koondlauses:

2.2.5. hea – keskvõrre _____; 2.2.6. kasuta rindlauses:

2.2.7. suur – kõige-ülivõrre _____; 2.2.8. kasuta põimlauses:

2.2.9. okslik – lühike ülivõrre _____; 2.2.10. kasuta lihtlauses:

2.2.1.	2.2.2.	2.2.3.	2.2.4.	2.2.5.	2.2.6.	2.2.7.	2.2.8.	2.2.9.	2.2.10.

2.2. ül eest punkte kokku:	
----------------------------	--

2.3. ülesanne

Paranda vead. Iga õigesti parandatud lause annab 1 punkti, kui lausesse jääb 1 viga, siis 0,5 punkti. Ülesande lahendamiseks on aega 10 minutit (10 punkti).

2.3.1. Ronkkäik sammus värskel asfaltil.

2.3.2. Müüa pakkis ostu ning pani kaubad hommseks õigesse paikka.

2.3.3. Juhanile meeldis kõike rohkem karuselliga sõitta.

2.3.4. Lae all lendlevad kärpsed meenutasid sihitult sagivaid linnlasi.

2.3.5. Petoonifirmale ennustati peadset pankrotti.

2.3.6. Ehki poiss oli väga maijas, ei söönd ta rosinasaija.

2.3.7. Kas sina oskad mootorattaga sõitta?

2.3.8. Mehed sõutsid kiiresti ning jõutsid peagi saarele.

2.3.9. Pimedal ajal piavad kõik jalakäiad kandma elkurit.

2.3.10. Haovalges lidus jänes aake ja aasu tehes metsa.

2.3.1.	2.3.2.	2.3.3.	2.3.4.	2.3.5.	2.3.6.	2.3.7.	2.3.8.	2.3.9.	2.3.10.

2.3. ül eest punkte kokku:	
----------------------------	--

Ülesanne 2.4.

Kirjuta lühendid tekstist välja, leia neile täissõnalised vasted. Iga õige otsustus annab 0,5 punkti. Ülesande lahendamiseks on aega 10 minutit (5 punkti).

2.4.1. Anton Hansen Tammsaare kod-nim on Anton Hansen. 2.4.2. Ta sündis Järva-Madise khk. 2.4.3. Tammsaare lõpetas Hugo Treffneri gümn. 2.4.4. Hiljem õppis ta TÜ õigusteaduskonnas. 2.4.5. Esimesed kirjanduslikud katsetused ilmusid tal ajal. "Postimees". 2.4.6. Tammsaare on kirjutanud romaanid "Kõrboja peremees", "Elu ja armastus" jm. 2.4.7. Tema kõige populaarsem teos on "Tõde ja õigus", mille esimene kd räägib talupoja võitlusest maaga. 2.4.8. Tammsaare on tuntud tõlkija, ta on vahendanud nt Galsworthy ning Dostojevski teoseid. 2.4.9. Kirjanik oli ka suur lugeja ning rmtk külastaja. 2.4.10. Anton Hansen Tammsaare on eestlaste hulgas v.a kirjanik.

2.4.1. _____

2.4.6. _____

2.4.2. _____

2.4.7. _____

2.4.3. _____

2.4.8. _____

2.4.4. _____

2.4.9. _____

2.4.5. _____

2.4.10. _____

2.4.1.	2.4.2.	2.4.3.	2.4.4.	2.4.5.	2.4.6.	2.4.7.	2.4.8.	2.4.9.	2.4.10.

2.4. ül eest punkte kokku:	
----------------------------	--

2.5. ülesanne

Asenda alla joonitud ühendverb lausesse sobiva lihtverbiga. Iga õige otsustus annab 1 punkti. Ülesande lahendamiseks on aega 5 minutit (5 punkti).

2.5.1. Õpetaja käskis Imelikul arvud kokku arvata.

_____

2.5.2. Toots tegi Julk-Jüri vaimukalt järele.

_____

2.5.3. Arno nukrameelsust pani ka õpetaja Laur tähele.

_____

2.5.4. Arno Talil läks korda Lible päästa parve põhjalaskmise süüdistusest.

_____

2.5.5. Joosep Toots armastas tempe teha.

_____

2.5.1.	2.5.2.	2.5.3.	2.5.4.	2.5.5.

2.5. ül eest punkte kokku:	
----------------------------	--

2. osa eest punkte kokku:	
----------------------------------	--

Märkmed

Vastusleht

Õpilaste tööde hindamisele eelneb vajadusel vastuslehe standardiseerimine (vt "Hindamisjuhend 2003").

Lugemisülesannetes hinnatakse vastuste sisulist õigsust. Õpilase vastus ei pea sõna-sõnalt kattuma vastuslehel esitatuga. Arvestada tuleb õpilase vanusest tulenevaid sõnastuslikke iseärasusi. Tähelepanu vajavad ülesanded 1.1.9. ; 1.2.3. ja 2.5., mille puhul kasutada vajadusel standardiseerimist.

Ülesanne 1.1.

- 1.1.1. Neid nimetati **abderiitideks**. Lugeda õigeks ka ainsuslik vorm. Õige vastus annab 1 punkti.
- 1.1.2. **Anakreon, pärit Jooniamaalt ehk Jooniast**. Vastuse kumbki õige pool annab 1 punkti; kokku 2 punkti.
- 1.1.3. **Algselt viljakus-, hiljem veinijumal, kuid teda on nimetatud ka hea tuju ja lõbutsemise jumalaks** (piisab ühe nimetamisest). **Ta on seotud näitekirjanduse ehk dramaatika kui kirjandusliigi väljakujunemisega**. Vastuse kumbki õige pool annab 1 punkti; kokku 2 punkti.
- 1.1.4. Ta oli olnud **muusikaõpetaja**. Õige vastus 2 punkti.
- 1.1.5. Peategelase laulud rääkisid **Erose kultusest ehk armastusest ning kiitsid ja ülistasid elu**. Vastuse kumbki õige pool annab 1 punkti; kokku 2 punkti.
- 1.1.6. **Sest ta oli hambutu ning rosina lutsimine oli talle vanas eas ainsaks ajaviiteks ja lõbuks**. Piisab ühe: hambutu või ajaviite või lõbu nimetamisest. Õige vastus annab 1 punkti.
- 1.1.7. Kui lause mõte on avatud, saab õpilane 2 punkti, kui ei ole avatud, siis 0 punkti.
- 1.1.8. **Kes käib hommikul neljal, päeval kahel ning õhtul kolmel jalal?** Õigeks lugeda erinevad sõnastuslikud variandid. Õige vastus annab 2 punkti.
- 1.1.9. **Mõistatus** on rahvaluule lühiliik, mis **esitab olendist, esemest, nähtusest või olukorrast varjatud kujul rea tundemärke, mille põhjal see tuleb ära arvata. Mõistatus koosneb kahest osast: küsimusest (ülesandest) ning vastusest (lahendusest)**. Mõistatusi esitati ajaviiteks või taibukuse prooviks. Nende sisuks on tavaliselt inimestele lähedane mõistete ring: põllutöö, tööriistad, koduloomad, majapidamine, riietus, elamud, loodusnähtused, loomad jms. Mõistatused esinevad enamasti lausetena, kuid on ka mõistatusmuinasjutte ja -laule. Kui mõiste olemus on avatud, siis saab õpilane 2 punkti; poolikult avatud mõiste eest saab õpilane 1 punkti; mitteküllaldase või vale vastuse eest 0 punkti.
- 1.1.10. Kumbki mõistatus annab 1 punkti; kokku 2 punkti. Õigeks lugeda ka vastuseta/lahenduseta mõistatuste näited. Arvesse ei lähe ülesandes 1.1.8. toodud näite kordamine.

Ülesanne 1.2.

- 1.2.1. C. R. Jakobson toetus eesti rahva ajaloo kirjeldamisel **vanadele ajaraamatutele**. Õige vastus annab 1 punkti.
- 1.2.2. Kõne moto pärineb **Piiblist**. Õige vastus annab 1 punkti.
- 1.2.3. **Kõne – eesmärgistatud suuline esinemine, mingi aktuaalse teema suuline käsitlus. Kõne peaesmärgid on kuulajaid mõjutada ja informeerida**. Kõne tüüpilised osad on sissejuhatus, aine/probleemi käsitlus ja lõpetus. Sissejuhatus ülesanne on pöörduda kuulajate poole, saavutada nendega kontakt ning juhatada nad aine/probleemi juurde. Kõne põhiosa on aine/probleemi esitus/käsitlus, mis võib põhineda jutustamisel, kirjeldamisel või arutlemisel. Kõne lõpetuses tehakse tavaliselt kokkuvõtte ning antakse nähtusele/probleemile hinnang, tänatakse kuulajaid. Tänapäeval liigitatakse kõned olmekõnedeks (tervitus-, õnnitus- ja tänukõne), informeerivateks (loeng, ettekanne, informatsioon) ning poliitilisteks (kihutuskõne, poliitiline kõne). Kui mõiste olemus on avatud, siis saab õpilane 2 punkti; poolikult avatud mõiste eest saab õpilane 1 punkti; mitteküllaldase või vale vastuse eest 0 punkti.
- 1.2.4. C. R. Jakobson tarvitas mõistet "ajaraamat" **kroonika** kohta. Õige vastus annab 1 punkti.
- 1.2.5. Eestlaste vanemad tulid igal aastal kokku **augustis Rangolas**. Õige vastus annab 1 punkti.

- 1.2.6. Lindanisa = **Tallinn**; Viliende = **Viljandi**. Iga õige vastus annab 1 punkti; kokku 2 punkti.
- 1.2.7. **Kolm ajajärku**. Ta nimetab neid **valguse-, pimeduse- ja koiduajaks**. Vastuse kumbki õige pool annab 1 punkti; kokku 2 punkti.
- 1.2.8. Dietrich jäeti elama, sest **hobune astus enne elujalaga üle teiba ning see oli jumala tahe**. Piisab elujala või jumala tahte nimetamisest. Õige vastus annab 1 punkti.
- 1.2.9. Läti Henriku kroonika pärineb **13. sajandist**. Õige vastus annab 1 punkti.

Ülesanne 2.1.

Hinnata lisatud juhendi põhjal. Vt "Hindamisjuhend 2003".

Ülesanne 2.2.

Eksaminand saab 1 punkti iga vormilt ja keelelt õige võrdlusastme eest ning 1 punkti iga õigesti moodustatud ja vormistatud lause eest. Kui õpilane on moodustanud õige lauseliigi, kuid kasutab selles võrdlusastet valesti ja/või teeb keelevigu, saab ta lause eest 0,5 punkti. Kui lauses kordub võrdlusastme moodustamisel tehtud viga, siis seda ei loeta teist korda veaks. Kokku on võimalik ülesande eest saada 10 punkti.

2.2.1. hoolas – **hoolsam**

2.2.4. suur – **kõige suurem**

2.2.2. kõrge – **kõrgeim**

2.2.5. okslik – **okslikem**

2.2.3. hea – **parem**

Ülesanne 2.3.

Iga õigesti kirjutatud lause annab 1 punkti. Kui õpilase parandatud lauses on 1 viga, saab ta lause eest 0,5 punkti, kui parandatud lauses on 2 ja enam viga, saab õpilane 0 punkti. Kokku 10 punkti.

2.3.1. **Rongkäik** sammus värskel **asfaldil**.

2.3.2. **Müüja** pakkis ostu ning pani kaubad **homseks** õigesse **paika**.

2.3.3. Juhanile meeldis **kõige** rohkem **karusselliga sõita**.

2.3.4. Lae all lendlevad **kärbsed** meenutasid sihitult sagivaid **linlasi**.

2.3.5. **Betoonifirmale** ennustati **peatset** pankrotti.

2.3.6. **Ehkki** poiss oli väga **maias**, ei **söönud** ta **rosinasaia**.

2.3.7. Kas sina oskad **mootorrattaga sõita**?

2.3.8. Mehed **sõudsid** kiiresti ning **jõudsid** peagi saarele.

2.3.9. Pimedal ajal **peavad** kõik **jalakäijad** kandma **helkurit**.

2.3.10. **Aovalges** lidus jännes **haake** ja aasu tehes metsa.

Ülesanne 2.4. Iga õige lahendus annab 0,5 punkti, olenemata keelevigadest ning sellest, mis käändes täissõnaline vaste on kirjutatud. Kokku 5 punkti. Ülesandega kontrollitakse lühendite tundmist.

2.4.1. kod-nim – **kodanikunimi**

2.4.6. jm – **ja muud**

2.4.2. khk – **kihelkond**

2.4.7. kd – **kõide**

2.4.3. gümn – **gümnaasium**

2.4.8. nt – **näiteks**

2.4.4. TÕ – **Tartu Ülikool**

2.4.9. rmtk – **raamatukogu**

2.4.5. ajal. – **ajaleht**

2.4.10. v.a – **väga austatud**

Ülesanne 2.5. Iga õige lahendus annab 1 punkti. Kui lihtverb on sisult õige, kuid lause kirjutamisel on tehtud keelevigu, siis saab õpilane 0,5 punkti. Kokku 5 punkti.

2.5.1. Kokku arvata – **liita, summeerida** vm lausesse sobiv lihtverb.

2.5.2. Tegi järele – **jäljendas, matkis, imiteeris, ahvis** vm lausesse sobiv lihtverb.

2.5.3. Pani tähele – **märkas** vm lausesse sobiv lihtverb.

2.5.4. Läks korda – **õnnestus** vm lausesse sobiv lihtverb.

2.5.5. Tempe teha – **tembutada, vembutada, vigurdada, vallatleda** vm lausesse sobiv lihtverb.

Märkus: Lilli Prometi teksti "Anakreoni värss" on eksamiülesandeks kohandatud.

PÕHIKOOLI EESTI KEELE LÕPUEKSAM 2003

KORRALDUSJUHEND

1. Eksami eesmärk

Põhikooli eesti keele lõpueksami eesmärgid:

- hinnata riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust;
- kontrollida põhikooli lõpetamiseks vajalikke põhiteadmisi ja -oskusi;
- saada tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest;
- suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi.

2. Eksami alus

Eksam põhineb riikliku õppekava emakeele ainekava põhikooli osal.

Eksamitöö koostamisel ja hindamisel lähtutakse kirjandus- ja keelenähtuste esitamisel ning tõlgendamisel Haridusministeeriumi kinnitatud põhikooli õppekirjandusest.

3. Eksami aeg

- Eksami ametlik algus on kell 10.00.
- Eksam kestab kolm astronoomilist tundi ehk 180 minutit.
- Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, kui kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ning eksamikomisjoni esimees annab märku töö alustamiseks.
- Eksamiks ette nähtud aega ei tohi ületada.
- Eksamil ei ole vaheaegu.
- Õpilane saab kätte kogu eksamitöö ning planeerib ise ülesannete lahendamise aja.

4. Eksami korraldamine

Eksami viib läbi kooli eksamikomisjon. Eksamikomisjon on vähemalt kolmeliikmeline, sellesse kuuluvad üldjuhul esimees ja kaks emakeeleõpetajat.

5. Eksamilt kõrvaldamine

- Õpilane, kes kasutab eksamil ebaausaid võtteid või lubamatuid abivahendeid, kõrvaldatakse eksamilt ning tema eksamitööd ei hinnata.
- Hindamisprotokolli tehakse sellekohane märge.

6. Eksamitööde hindamine

- Eksamitööid hindab kooli eksamikomisjon hindamisjuhendi põhjal.
- Õpilane on eksami sooritanud, kui ta on kogunud kõigi ülesannete peale kokku 50% punktidest. Lõpueksamihinde saab õpilane viiepallisüsteemis.
- Eksami tulemused protokollitakse vastava vormi kohaselt (vt Haridusministeeriumi 24. detsembri 2001. aasta määrus nr 75).
- Kui eksamikomisjonil tekib hindamisel lahkarvamusi, otsustatakse küsimus häälteenamusega. Komisjoniliikmete eriarvamused kantakse hindamisprotokolli.
- Kui õpilane ei soorita eksamit (kogub vähem kui 50% punktidest või on eksamilt kõrvaldatud), on tal kohustus sooritada korduseksam kooli direktori määratud ajal ja kinnitatud eksamimaterjalide alusel hiljemalt 25. augustil 2003.

7. Eksamihinde vaidlustamine

Kui 9. klassi õpilane ei ole põhikooli lõpueksami hindega nõus, on tal õigus pöörduda Haridusministeeriumi üldhariduse osakonna järelevalvetalituse poole kolme tööpäeva jooksul pärast põhikooli lõpueksami hinde teadasaamist.

HINDAMISJUHEND 2003

Eksamit hinnatakse vastuslehe alusel osaoskuste kaupa.

Hindamisele eelneb eksamitööde ja võtmes antud vastuste analüüs ning vajadusel vastuslehe standardiseerimine, et vältida õpetamise erinevusest ja seeläbi vastuste variatiivsusest tulenevaid hindamisprobleeme. Eksamikomisjoni otsus muuta võtit kantakse **koos põhjenduste ning allikaviidetega** hindamisprotokollis.

Kui kooli eksamitöid hindab rohkem kui üks õpetaja, peaks eksamikomisjoni tööjaotus põhinema ülesandeti hindamisel. Sellega väheneb hindamise subjektiivsus ning kooli piires on eksamitulemused võrreldavad.

1. Lugemisosa eest on võimalik saada kuni 30 punkti.

- **Lugemisülesannetes hinnatakse vastuste sisulist õigsust. Õpilase vastus ei pea sõnasõnalt kattuma vastuslehel esitatuga. Arvestada tuleb õpilase vanusest tulenevaid sõnastuslikke iseärasusi.**
- Iga ülesande juures on märgitud võimalik punktide arv. Vastuslehel on näidatud, mille eest ja kui palju punkte õpilasele antakse.
- Eksaminand ei kaota punkte, kui ta vastab küsimusele õigesti, kuid teeb seda ühe sõna või pooliku lausega või kui tema sisult õiges vastuses esineb õigekirjavigu.

2. Lühikirjandi eest on võimalik saada kuni 40 punkti.

- Lühikirjandis hinnatakse nelja aspekti: sisu, õigekirja, sõnavara ja stiili, ülesehitust. Lõplik punktisumma saadakse osatulemuste liitmisel. Näiteks: kui kirjandi sisu on hinnatud 15 punktiga, õigekirja 6 punktiga, sõnavara ja stiili 3 punktiga ning ülesehitust 2 punktiga, siis on õpilase lõpptulemus $15 + 6 + 3 + 2 = 26$ punkti.

Sisu		Õigekiri		Sõnavara ja stiil		Ülesehitus	
20	Tekst vastab teemale, on üldistusjäuline ja isikupärane, mõtted on esitatud selgelt ja veenvalt	10	0–3 õigekirjaviga	5	Sõnavara on ulatuslik ja lausestus mitmekülgne, tekstis ei ole stiilivigu	5	Tekst on liigendatud tervik, ülesehitus on loogiline ja sidus
15	Tekst vastab teemale, on üldistusjäuline, mõtted on esitatud selgelt	8	4–6 õigekirjaviga	4	Sõnavara ja lausestus on kohati ühekülgne, tekstis on 1–2 stiiliviga	4	Tekst on tervik, ülesehitus on loogiline, kuid lõigu piiridel esineb liigendusvigu
10	Tekst vastab teemale, kuid on üldsõnaline, mõtted on esitatud arusaadavalt	6	7–9 õigekirjaviga	3	Sõnavara on ühekülgne, esineb lausestusraskusi, tekstis on 3–5 stiiliviga	3	Teksti ülesehituses on vastuolud, teksti osades esineb liigendusvigu
5	Tekst vastab üldjoontes teemale, kuid mõtted on kohati seotud ja ebaselged	3	10–12 õigekirjaviga	2	Sõnavara ja lausestus on algelised, tekstis on rohkem kui 5 stiiliviga	2	Teksti ülesehituses on vastuolud, mõni tekstiosa puudub
1	Tekst vastab üldjoontes teemale, kuid on raskesti mõistetav	1	üle 12 õigekirjavea	1	Sõnavara on kohati sobimatu, lausestus algeeline, tekstis on rohkem kui 5 stiiliviga	1	Tekst vormitu, ülesehitus ebaloogiline
Tulemus 0 punkti		Tekst ei vasta teemale. Ülesandest ei ole aru saadud, see on lahendamata					

- Samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead loetakse üheks veaks. Vt hindamisjuhendi lisa 1.
  - Mustandit lühikirjandi hindamisel ei arvestata.
  - Kirjaliku kõne puudega õpilase lühikirjandit hinnatakse diferentseeritult (haridusministri 20. septembri 2000. aasta määrus nr 33). Vt hindamisjuhendi lisa 2.
- 3. Keeleülesannete** lahendamise eest on võimalik saada kokku kuni 30 punkti.
- Keeletesti iga õige vastus annab 0,5 või 1 punkti.
- 4. Eksamitöö punktiarvestuses** kasutatakse ümardamist.
- Eksaminandi lõpptulemus ümardatakse alati õpilase kasuks. Näiteks, kui õpilane kogus eksamitööga 76,5 punkti, siis tema lõplik punktisumma on 77 punkti.
- 5. Eesti keele lõpueksami hindepiirid** on järgmised:
- 100 – 90 punkti hinne 5;
 89 – 70 punkti hinne 4;
 69 – 50 punkti hinne 3;
 49 – 25 punkti hinne 2;
 24 – 0 punkti hinne 1.

LISA 1

Lühikirjandi vigade märkimine ja kokkuarvestamine

Tekstis kasutatakse ortograafia-, interpunktsiooni-, tähe- ja sõnavea puhul allakriipsutust, kokku- ja lahkukirjutamise vea puhul vastavalt märke $\cup$ ja / ; sõna- ja tüvekordusi tähistatakse ristikesega. Stiili- ja sõnajärjeveale, lauseosa paigutuse veale ja küsitavusele tõmmatakse tekstis alla laineline joon.

Äärelle märgitakse vigu järgmiselt:

- / ortograafiaviga: häälikuortograafiaviga, kokku- ja lahkukirjutamise viga, suure ja väikese algustähe viga, poolitamisviga, vormiviga;
- ✓ interpunktsiooniviga;
 lausestus-, stiili- või sõnavalikuviga: arusaamatult väljendatud mõtted, sobimatu sõna kasutamine, sõna kasutamine vales tähenduses, sõna- ja tüvekordused jms;
- ? küsitavus, faktiviga vms;
- √ sõna või lauseosa puudub;
 taandrida.

Korduvvead

Üheks veaks loetakse samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead (nt *tegematta* ja *lugematta*; *läind* ja *teind*; *kirjutus laud* ja *tarvitamis juhend*), lause lõpumärgi korduv ärajätmine, ütte või liitlause koma(de) korduv ärajätmine, otsekõne korduvad vead jms.

Kõik vead on täisvead, kuid nende kaal on erinev (kergemad vead on nt koma- ja hooletusvead; raskemad vead on nt poolitus- ja ortograafiavead). Stiilivigu ei loeta õigekeelsusvigade hulka.

LISA 2

PÜSIVA KIRJALIKU KÕNE PUUDEGA ÕPILASE (DÜSGRAAFIKU) LÕPUKIRJANDI HINDAMISEST

Püsiva kirjaliku kõne puudega põhikooliõpilase lõpukirjandit hinnatakse diferentseeritult.

Püsiva kirjaliku kõne puudega on õpilane, kes saab regulaarselt logopeedilist ravi ja/või õpilane, kellega õpetaja töötab individuaalselt logopeedi nõuannete järgi.

Kui õpilase kirjaliku kõne puue ei korrigeeru kestval logopeedilisel ravil, hinnatakse tema kirjalikke töid diferentseeritult.

Kirjalike tööde diferentseeritud hindamisel arvestatakse düsgraafia omaseid spetsiifilisi vigu vealiikide järgi. Ühte liiki vead loetakse üheks veaks.

Logopeedilise ravi põhjusega katkestanud õpilased diferentseeritud hindamisele ei kuulu. Düsgraafia tõendeid enam ei väljastata.

Lõpukirjandi nõuded ja hindamiskriteeriumid on kõigile õpilastele samad.

Diferentseeritult hinnatakse häälikuortograafiat, seejuures ei loeta ortograafiavigu raskema kaaluga vigadeks.

Eraldi vealiigiks loetakse järgmised eksimused:

- pika täishääliku (nt **koli** taga *pro* **kooli** taga),
- ülipika täishääliku (nt vaatas **male** *pro* vaatas **maale**),
- pika suluta kaashääliku (nt lõi **kana** ära *pro* lõi **kanna** ära),
- ülipika suluta kaashääliku (nt läks **lina** *pro* läks **linna**),
- lühikese sulghääliku (nt **tupa** *pro* **tuba**, **tulep** *pro* **tuleb**),
- pika sulghääliku (nt **kukked** *pro* **kuked**, **olematta** *pro* **olemata**),
- ülipika sulghääliku (nt **koti** *pro* **kotti**, **kõikki** *pro* **kõiki**) märkimisel.

Kokku on 7 vealiiki.

Diferentseeritud hindamisel tehakse õpilase lõpukirjandile mäрге “hinnatud diferentseeritult”. Põhikooli lõputunnistusele märgitakse hinne täiendavate kommentaarideta.